

Puhe kansallinen ihmiskaupparaportoiija Kirsi Pimiä

Hyvät konferenssiosanottajat, Bästa konferensdeltagare,

Tervetuloa pohjoismaiseen ihmiskauppakonferenssiin!

Jag hoppas att den här dagen kommer att ge oss många lösningar på de stora utmaningar vi har i vårt arbete mot människohandel. Jag vill tacka Nordiska ministerrådet som ännu en gång vill vara med och ordna en människohandelskonferens. Eftersom programmet tolkas mellan finska och svenska kommer jag nu att fortsätta tala finska.

Suomen kansallisen ihmiskaupparaportojian ja Pohjoismaiden ministerineuvoston tarkoituksena on tarjota yhteinen ajatusten ja kokemusten vaihtopaikka ihmiskaupan vastaisen työn haasteista. Lisätä ja jakaa ymmärrystä ja osaamistamme, jotta löytäisimme parhaat keinot taistella ihmiskauppaa vastaan.

On tärkeää asettaa ihmiskaupan vastainen toiminta osaksi kansainvälistä ja eurooppalaista asiayhteyttä ja ajallista jatkumoa. Miettiä mitä onnistumisia, vahvuuksia, heikkouksia tai uhkia olemme kohdanneet tai meillä on edessämme ihmiskaupan vastaisen toiminnan kentällä.

Kun kansallinen ihmiskaupparaportoiija Suomessa aloitti toimintansa lähes 7 vuotta sitten, ihmiskaupan vastainen toiminta oli vasta alussa. Se näkyi paitsi luvuissa myös laadussa. Tuolloin meillä:

- ei juurikaan tutkittu ihmiskauppajuttuja,
- ihmiskauppaa tunnistettiin heikosti oleskelulupaprosessissa,
- auttamisjärjestelmästä apua saaneiden uhrien määrä oli pieni ja
- järjestelmän oikeusturvatakeet olivat heikot.

Otimme vasta ensi askelia ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa. Tunnistettujen uhrien ja tutkittujen juttu määrä kasvoi samalla kun tutkintojen laatu parani. Lainsäädäntöä on muutettu pala palalta ja oikeuskäytäntö on kehittynyt.

Jo seitsemässä vuodessa ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa on päästy merkittävästi eteenpäin. Samoin on tapahtunut muissa Pohjoismaissa. Vaikka haasteet ovat suuria, määrätietoisella ja sinnikkäällä työllä olemme saaneet aikaan paljon tuloksia. Työllämme on merkitystä – se näkyy uhrien ja heidän lastensa arjessa.

Joskus kannattaa katsoa taaksepäin, jotta näkisi eteenpäin. Mitkä ovat tulevat haasteet? Mikä meitä odottaa? Mitä haluamme saada aikaan?

Suomen kansallinen ihmiskaupparaportoiija on itsenäinen ja riippumaton viranomaisena, jonka tehtävänä on lain mukaan valvoa ja edistää ihmiskaupan vastaista toimintaa. Viime kädessä pyrimme työllämme turvaamaan ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumisen.

Keinoja on monia. Keräämme ja analysoimme tietoa, raportoimme havainnoistamme ja teemme konkreettisia ehdotuksia lainsäädännön muuttamiseksi ja käytäntöjen kehittämiseksi. Puutemme tarvittaessa yksittäisiin ihmiskauppatapauksiin, neuvomme ja ohjaamme viranomaisia ihmiskaupan torjunnassa. Poikkeuksellisissa tilanteissa annamme oikeusapua yksittäisille ihmiskaupan uhreille.

Työmme tavoitteena on operationaalisen toiminnan ulkopuolelta arvioida onnistumisia ja epäonnistumisia. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija on usein se, jonka puoleen käännetään, kun asiat ovat päätyneet tai vaarassa päätyä uhrin kannalta heikkoon lopputulokseen.

Palautteemme ei aina ole myönteistä – vaikkakin sitä pyritään toki antamaan. Nyt on sen aika: haluan kiittää kaikkia ihmiskaupan vastaisen työn toimijoita Suomessa siitä, että olette ottaneet rakentavasti vastaan kriittistäkin palautetta, kehittymään ja etsimään sellaisia ratkaisumalleja ja -keinoja, joilla voimme tulla yhä paremmiksi. Työ ei ole helppoa, mutta yhteistyöllä se on mahdollista.

Tämä konferenssi pyrkii osaltaan käsittelemään uusia haasteita ja auttaa jo tunnistettujenkin ongelmakohtien ratkaisemisessa. Konferenssissa nostetaan esiin sellaisia ihmiskaupan muotoja, joita pohjoismaissa tunnustetaan vielä heikosti, esimerkkeinä lapsikauppa ja rikolliseen toimintaan pakottaminen. On tärkeää keskustella siitä, mitä ihmiskauppaan syyllistyneiden rikosvastuuseen asettaminen vaatii niiden osalta. Ihmiskaupan eri muodot saapuvat Suomeen ehkä hieman myöhemmin ja meillä tunnustetaan vielä heikosti muun muassa lapsikauppaa ja rikolliseen toimintaan pakottamista.

Meidän pitää pohtia sen merkitystä, ovatko ihmiskaupan uhrit naisia, miehiä vai muun sukupuolisia: hyväksikäyttö, jonka uhreiksi he joutuvat, on usein erilaista. Kun hyväksikäytön seuraukset ovat osin erilaisia, myös avun tarve voi olla erilaista.

Olennaista on keskustella myös siitä, mitä voisimme tehdä paremmin ihmiskaupparikosten tutkinnassa. Myös Suomessa ihmiskaupparikosten esitutkinta on parantunut ja esitutkintaosaaminen on lisääntynyt merkittävästi. Tietyille esitutkintayksiköille ja syyttäjävirstoille on kertynyt kokemusta ihmiskaupparikosten tutkinnasta ja syyttämisestä. Tämä näkyy entistä parempana rikosvastuun ja uhrien oikeuksien toteutumisenä. Ymmärretään, että esitutkinnan onnistuminen ja uhrin oikeuksien toteutuminen edellyttävät tiivistä yhteistyötä esitutkinnan, auttamisjärjestelmän, kansalaisjärjestöjen sekä sosiaali- ja työsuojeluviranomaisten kesken.

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvissä jutuissa otetaan aiempaa paremmin huomioon se, että hyväksikäytön seurauksilla, usein vakavalla psyykkisellä traumatisoitumisella, sekä uhrin olosuhteilla on vaikutusta rikosprosessiin. Trauma tai sosiaalisesti heikko asema vaikuttaa uhrin voimavaroihin, muistiin, motivaatioon ja ylipäätään kykyyn toimia esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä.

Toisaalta, valitettava todellisuus on se, että rikosvastuun toteuttaminen ja uhrien oikeuksien turvaaminen on usein riippuvaista siitä, missä päin Suomea rikos on tapahtunut ja kuka rikosta käytännössä tutkii. Laatu on epätasaista. Joillakin alueilla ihmiskauppajuttuja ei käytännössä tutkita juuri lainkaan. Tämä saattaa johtua siitä, ettei ihmiskauppaa tunnisteta tai osata tutkia.

Ihmiskaupan tunnistamista, esitutkintaa ja syyteharkintaa vaikeuttavat myös ihmiskaupan rajat ylittävä luonne, oikeuskäytännön rajallisuus ja tunnusmerkistön haastavuus. Tunnistamista ja käsittelyä vaikeuttaa usein lisäksi uhrin heikko psyykkinen tila.

Pelkkä halu tutkia ja tunnistaa ihmiskauppaa ei riitä, vaan tarvitaan resursseja ja osaamista tutkia juttuja ja nimenomaan hyväksikäyttöä. Niissä maissa, joissa ihmiskaupan erityislaatuisuutta painotetaan, on perustettu erityisiä yksiköjä tai muulla tavoin keskitetty esitutkintoja niin, ettei jokaisen tutkijan tarvitse "keksiä pyörää uudelleen".

Ihmiskaupparaportoiija on Suomessa esittänyt, että poliisi pohtisi sitä, olisiko itse asiassa tehokkaampaa luoda erillinen ihmiskauppaan erikoistunut yksikkö kuin olettaa poliisien kykenevän suoriutumaan vaativista, usein kansainvälistä yhteistyötä ja vaativia tutkintamenetelmiä edellyttävistä tutkinnoista ympäri maata. Esitutkintaviranomaisten toimintaa tehostaisi näkemyksemme mukaan myös se, että poliisi laatisi valtakunnallisen strategian ihmiskaupan vastaiselle toiminnalleen. Mitä tulisi tehdä, jotta esitutkintaviranomaiset tunnistaisivat ihmiskauppaa paremmin? Mitä paljastaa ihmiskauppaa erityisesti nyt, kun oletettavasti paperittomien osuus tehtyjen lainmuutosten seurauksena tulee kasvamaan. Tämä on sitä taitoa, jota ihmiskauppaa tutkivat tarvitsevat.

Konferenssissamme puhuu monta ihmiskaupan vastaisen työn sankaria. Heidän työnsä on ollut vaikuttavaa, he ovat oivaltaneet, ja heidät on nyt kutsuttu tänne jakamaan oppimaansa meille muille. Haluan kiittää teitä tekemästänne tärkeästä työstä. On samalla hyvä muistaa, ettei ihmiskaupan vastainen toiminta voi perustua yksilötason sankarisuorituksiin. Jotta ihmiskaupan vastaisella työllä olisi kestävää vaikuttavuutta, se täytyy viedä rakenteisiin. Rakenteellisten ratkaisujen täytyy tukea yksilöiden työtä. He tarvitsevat tukea lainsäädännöstä, strategioista, suunnitelmista, johdolta ja esimiehiltä.

Maailmanlaajuisesti vuosi 2015 on näkynyt erityisesti uusien ihmiskaupan muotojen esiinnousuna. Uusia ihmiskaupan muotoja, erityisesti pakkoavioliiton kaltaista ihmiskauppaa ja ihmisten hyväksikäyttämistä rikollisessa toiminnassa, kuten huumausaineiden kasvatuksessa ja salakuljetuksessa tai anastusrikoksissa, ilmenee entistä enemmän. Nämä uudet muodot ovat rantautuneet myös Suomeen. Monissa muissa Pohjoismaissa on jo saatu tuomioitakin rikolliseen toimintaan pakottamisesta.

Tämä tarkoittaa ihmiskaupan vastaisessa työssä tiedon jakamista uusista muodoista, edelleen kouluttautumista, ihmiskaupan huomioimista myös arkipäiväisissä anastusrikoksissa. Meidän on pysyttävä mukana ajassa ja kehityksessä.

Todellakin kehitystä ja oikeaan suuntaan on tapahtunut monilla saroilla, mutta valitettavasti viimeinen vuosi on tuonut - jollei mustia niin ainakin harmaita - pilviä niin Euroopan kuin koko maailman taivaalle. Turvallisuuskriisit, pakolaiskriisi, nationalismin nousu, ihmisoikeuksien kyseenalaistaminen, populistien voitot vaalikentillä vaikuttavat myös ihmiskaupan vastaisen toiminnan kehitykseen.

Tässä hetkessä on hyvä pitää mielessä ihmisoikeusperustainen lähestymistapa ja kansainväliset veloitteemme ja toimia niiden mukaisesti. Olemme sitoutuneet siihen, että ihmiskaupan uhreja autetaan ja suojellaan, ihmiskaupparikoksia tutkitaan ja ihmiskauppaa ehkäistään.

Ihmiskaupan uhrit elävät yhteiskunnan marginaalissa, he eivät ole vahvoja oikeuksiensa vaatijoita. Jotta he tosiasiallisesti saisivat sen, mihin heillä on oikeus, valtioiden tulee tehdä aktiivisesti työtä ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi, auttamiseksi ja suojelemiseksi. Juuri tästä syystä me julkaisimme kuukausi sitten nigerialaistausten ihmiskaupan uhreiksi joutuneita naisia koskevan selvityksemme.

Ihmiskaupparikoksiin syyllistyneiden oikeudelliseen vastuuseen asettaminen on tärkeää paitsi rikosvastuun toteuttamiseksi ja uhrien oikeuksien turvaamiseksi myös ihmiskaupan ehkäisemiseksi. Ihmiskauppa on taloudellisesti kannattavaa rikollisuutta.

Ihmiskaupan vastainen toiminta perustuu kaikkien ihmisten ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Yhteiskunnassa ovat voimistuvat äänenpainot, jotka pyrkivät jakamaan meitä niihin, jotka ansaitsevat ja niihin jotka eivät. Se on surullista ja pelottavaa. Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille siitä riippumatta, keitä me olemme ja mistä me tulemme. Ihmisoikeudet ovat demokraattisen oikeusvaltion peruskivi, jonka mureneminen ole kenenkään etu.

Hyvät kuulijat, toivon teille erinomaista konferenssia ja jaksamista haastavassa mutta niin tärkeässä työssänne!